

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND STATUTUL MINORITĂȚILOR NAȚIONALE ÎN EUROPA OCCIDENTALĂ. REPERE ISTORICO-POLITICE

Conf. univ. dr. CRISTIAN SANDACHE
Universitatea „Mihail Kogălniceanu” – Iași

Conferința de pace de la Paris, care a statuat noua configurație politico-teritorială a Europei la finele primului război mondial a manifestat relativ la problema minorităților naționale, o atitudine pe care unii comentatori au denumit-o paradoxală, atunci când s-au referit la măsura divizării statelor continentului în două mari categorii: cele care n-aveau practic nici un fel de obligație explicită în chestiunea minoritară, respectiv state care erau nevoite să-și asume o serie de prevederi în acest sens, incluse în tratatele de pace pe care urmau să le semneze¹.

Evident, realitățile etno-istorice au fost în primul rând cele care au stat la baza unor astfel de prevederi. Chestiunea acordării unei protecții minorităților naționale a avut și critici, precum Mello Franco, autorul unui raport din anul 1925 privind specificul minorităților, în care acesta sugera ca singură soluție eficace, “topirea” acestora în masa națiunii majoritare².

Aristide Briand, reputat om de stat francez, supralicita chiar, afirmând că însăși dorința diriguitorilor Societății Națiunilor ar fi fost aceea ca minoritățile să se identifice în cele din urmă în totalitate cu naționalitățile majoritare³.

Perioada postbelică a determinat o nouă percepție asupra conceptului de *minoritate națională*, fie și dacă ne gândim doar la două extrase din Constituția europeană, în conformitate cu care, pe de o parte, este interzisă discriminarea fondată pe apartenența la o minoritate de tip național, iar pe de altă parte, Uniunea Europeană precizează că respectă diversitatea de natură lingvistică.

Aparent lipsite de probleme deosebite în această privință, sub aspectul reglementărilor juridico-instituționale, unele state cu potențial economic, democratic sau cultural important s-au confruntat totuși cu o serie de tensiuni datorate în principal moștenirilor de ordin istoric. Belgia, Franța, Spania și Italia, reprezintă, în acest sens, exemple semnificative.

Inițial percepută ca un model ideal al stabilității naționale, (*democrație consociațională*) Belgia se va confrunta, începând din 1961, cu un veritabil război lingvistic, în condițiile în care etnicii flamanzi de limbă olandeză (majoritari numeric) au decis eliminarea completă a utilizării limbii franceze de pe teritoriul provinciei Flandra, situată în nordul Belgiei⁴. În atitudinea flamandă puteau fi decriptate și ecouri ale unei frustrări istorice, în condițiile în care, în secolul al XIX-lea, limba franceză – folosită ca limbă de stat, părea că redusese olandeza la statutul unei limbi de importanță parohială⁵.

Măsurile de revizuire constituțională din anii 70’ și 80’ au căutat, prin intermediul federalismului, să detensioneze aceste stări de lucruri, ceea ce, în mare măsură s-a reușit. Provincia de limbă franceză a Belgiei-Valonia a devenit complet autonomă în 1995⁶.

Cu toate acestea, creșterea în audiență a Blocului Flamand, formațiune de extremă-dreapta care susține independența Flandrei, inclusiv prin reconstituirea teritorială a așa-numitei Flandre

¹ Romulus Seișanu, *Principiul naționalităților. Originile, evoluția și elementele constitutive ale naționalității*, Ed. Albatros, București, 1996, p. 414.

² *Ibidem*, p. 415.

³ *Ibidem*.

⁴ Michel Mourre, *Dictionnaire encyclopédique d'histoire*, A. C. Bordas, Paris, 1996, p. 625; Albert d’Haenens, *La Belgique. Sociétés et cultures depuis 150 ans. 1830-1980*, Creadif, Bruxelles, 1980, pp. 17-20; Derek Urwin, *Dicționar de istorie și politică europeană*, Institutul European, Iași, 2000, p. 66.

⁵ Derek Urwin, *op. cit.*, p. 220.

⁶ *Ibidem*, p. 548.

“istorice”, din perioada medievală, va reprezenta în continuare o sursă de îngrijorare pentru autoritățile de la Bruxelles.

Liderii Blocului Flamand resping federalismul constituțional al Belgiei, pe care-l consideră o simplă etapă pe calea dobândirii de către provincia de limbă olandeză a deplinei sale independențe. Alegerile parlamentare și comunale de după 1990 au testat ponderea surprinzător de mare a susținătorilor secesiunii⁷.

Insula Corsica a fost un teritoriu mult disputat, fiind totuși mai apropiată lingvistic și istoric de lumea italiană. Genova a stăpânit-o efectiv, până ce, prin tratatul de la Versailles din 1768, Franța a preluat complet administrarea acesteia⁸.

Integrarea reală în spațiul politic și cultural francez s-a realizat însă cu anumită dificultate, un factor important fiind reprezentat atât de către relativa înapoiere economică a regiunii, precum și de o anumită mentalitate colectivă particulară a locuitorilor acesteia. În ciuda unor investiții franceze derulate mai cu seamă în sectorul turistic, anii 70’ vor consemna o cristalizare a unei atitudini autonomiste tot mai puternice⁹.

Ulterior, înființarea Frontului de eliberare națională a Corsicii va echivala cu o gravă provocare la adresa suveranității Franței, adepții acestei formațiuni clandestine recurgând tot mai frecvent la metodele terorismului pentru a-și manifesta revendicările. Ei doresc internaționalizarea așa-numitei “probleme a Corsicii”, finalitatea urmărită fiind ieșirea completă a insulei de sub jurisdicția statului francez¹⁰.

Conferirea unei autonomii largite “Adunării Corsicii”, pare că nu satisface pe deplin așteptările unei părți a localnicilor. Încercările de a impune conceptul de “popor corsican”, inclusiv statuarea specificului acestuia în plan juridic au fost respinse constant de către autoritățile de la Paris, atitudinea Consiliului Constituțional fiind semnificativă în această privință¹¹. Unii comentatori au făcut o analogie a problemei corsicane cu statutul Siciliei ori a Țării Bascilor, evident, exagerând.

Spania oferă la rândul ei un exemplu de echilibru organizațional și administrativ intern, în ciuda unor tendințe autonomiste vii, care s-au manifestat uneori pregnant în perioadele de conflict. Practicarea descentralizării părea că a anihilat pentru totdeauna focarele de nemulțumire internă, însă aceasta a fost doar o iluzie. Etnia bascilor s-a bucurat de drepturi colective, ca societate, până în 1839, când acestea le-au fost abrogate. În 1936 a fost proclamată chiar o republică a bascilor, în contextul războiului civil spaniol, însă existența ei a fost de scurtă durată. Decenii la rând, actele de terorism basc au continuat să reprezinte cea mai mare provocare a guvernelor de la Madrid, inclusiv în perioade în care se credea că ETA era în declin definitiv¹². Mai recent, cei 7 milioane de vorbitori ai dialectului catalan (ca număr egal cu vorbitorii de daneză, slovenă și malteză luați împreună) caută să obțină pentru această limbă un statut aparte la nivelul UE – reflex al dorinței unora dintre partidele regiunii ca provincia Catalonia să fie ea însăși percepută la nivelul UE ca o entitate diferită de Spania¹³.

În ceea ce privește exemplul italian, el se referă la provincia istorică a Tirolului, regiune a Alpilor orientali, împărțită din 1919 între Austria și Italia, efect direct al prevederilor tratatului de pace de la Saint Germain. O importantă minoritate germană a intrat în componența statului italian, perioada regimului fascist mussolinian consemnând numeroase măsuri ale autorităților de la Roma, menite a o deznaționaliza. După război, Constituția italiană din 1948 a rezervat un statut special, autonom, Tirolului de Sud, iar un nou acord încheiat între Italia și Austria (1969) a lărgit

⁷ Michel Mourre, *Dictionnaire encyclopédique d'histoire*, S. Z., Bordas, Paris, 1996, p. 5776.

⁸ Maurice Allain (coord.), *Géographie universelle. Physique-Économique-Humaine*, Quillet, Paris, 1923, pp. 563-577.

⁹ Derek Urwin, *op. cit.*, p. 165.

¹⁰ Michel Mourre, *op. cit.*, p. 1437.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Derek Urwin, *op. cit.*, p. 64.

¹³ Michel Mourre, *op. cit.*, pp. 959-960.

această autonomie. Statutul Tirolului de Sud este des invocat de către unele formațiuni politice, inclusiv din fostele state comuniste, drept un reper și un model, în ceea ce privește acordarea unor așa-zise drepturi colective minorităților naționale, aspect care, însă, constituie o falsă problemă, un reflex al unei excesive politizări, care n-are nimic în comun, nici cu prevederile în materie, nici cu Constituția europeană (Proiectul instituirii așa-numitului Ținut Secuiesc autonom – creație a unei fracțiuni dizidente din UDMR se inspiră în mare măsură din Statutul provinciei Trentino-Alto-Adige – denumirea italiană oficială a Tirolului de Sud).

Particularitățile speciale ale zonei, argumentele de ordin istoric, demografic, geografic dar și economic au creionat o situație cu adevărat aparte care a fost rezolvată de comun acord de către Italia și Austria, într-o manieră cu adevărat pragmatică și inteligentă.

Pe lângă cele 20 de limbi oficiale recunoscute de către Uniunea Europeană, există și situații aparte, ca în cazul Irlandei; deși este membră a Uniunii Europene, limba gaelică (irlandeză) nu este recunoscută drept limbă oficială în cadrul Uniunii.

Există și comentatori care consideră că problemele minorităților naționale se pot radicaliza în viitor, conexându-le de situația acelor limbi europene care nu beneficiază de un statut de protecție, bazându-se doar pe principiile Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, în statele unde sunt folosite. În sfârșit, limbi precum bretona – corespunzând unui grup de vorbitori din provincia situată în nord-vestul Franței, integrată la Franța din 1547, dar păstrându-și unele tendințe de autonomie –, nu se bucură de nici un fel de statut legal, ceea ce poate constitui o sursă de anumite frustrări¹⁴.

Problema minorităților naționale, departe de a fi una definitiv finalizată, va suscita (credem) noi teme de reflecție și va genera atitudini politice, de mai mică sau mai mare semnificație, chiar în interiorul acelor state membre ale Uniunii Europene care, sub aspect istoric, păreau că au rezolvat definitiv această chestiune.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 779-780.